

Július Oszlányi:

Krajinu treba ochraňovať, ale aj udržiavať

Odmalička mal vzťah k prírode a túžil stať sa lesníkom, aby celý svoj život mohol prežiť v prírode. Jeho túžba sa naplnila. Svoj život, prácu zasvätil prírode. Ing. **Július Oszlányi CSc.** (narodil sa v Trnave, 1994), je pôvodným povoláním lesný inžinier. Vyštudoval Lesnícku fakultu Vysokej školy lesníckej a drevárskej vo Zvolene. Od roku 1985 pracuje v Slovenskej akadémii vied (SAV), v súčasnosti (od r. 1996) je riaditeľom Ústavu krajinné ekológie SAV v Bratislave. V januári tohto roku bol zvolený za podpredsedu Slovenskej komisie UNESCO, okrem toho je členom viacerých vedeckých organizácií, autorom významných publikácií, vedúcim riešiteľom mnohých významných projektov a držiteľom významných ocenení, ku ktorým na sklonku minulého roku pribudla Cena sultána Quaboosa. Ocenenie za ochranu životného prostredia, udelené UNESCO-m, dostal Július Oszlányi na základe odporúčania Medzinárodnej koordinačnej rady programu Človek a biosféra. Cena sa udeľuje každé dva roky.

Dostali ste vysoké ocenenie, Cenu sultána Qaboosa. Môžete nám povedať o tejto cene niečo viac?

Sultán Qaboos, mnohí vedia, že je sultánom Sultanátu Omán, sa asi pred dvadsiatimi rokmi rozhodol, že venuje financie na rozvoj vedy týkajúcej sa ochrany prírody. Zložil peniaze na ústredí UNESCO, ktoré disponuje s úrokmi, ktoré každý rok na tomto konte pribudnú. UNESCO rozhoduje o tom, komu cenu udelí. Väčšinou sú to inštitúcie, v niekoľkých málo prípadoch dostali túto cenu jednotlivci, ako napríklad aj ja. Cenu sultána Qaboosa som dostal za Príspevok k interdisciplinárnemu ekologickému výskumu, zvlášť v súvislosti s biodiverzitou lesných ekosystémov a jej ochranou. A takisto za môj príspevok k rozšíreniu svetovej siete biosférických rezervácií, hlavne pokiaľ ide o trilaterálnu biosférickú rezerváciu Východné Karpaty. V tejto súvislosti chcem povedať, že tu nešlo o vytvorenie slovenskej biosférickej rezervácie. V čase, keď sa ustanovovala trilaterálna biosférická rezervácia, som externe pracoval v ústredí UNESCO, v poradnom výbore pre biosférické rezervácie a tu som mal práve možnosť ovplyvniť, a rád som to urobil, že návrhy zo všetkých troch krajín, a to Ukrajiny, Slovenska a Poľska, boli spojené do jedného návrhu, ktoré potom ústredie UNESCO schválilo ako prvú a dodnes jedinu trilaterálnu biosférickú rezerváciu.

Je známe, že vaše aktivity sú dlhodobo spojené s programom UNESCO. Kde možno hľadať začiatky?

Pokiaľ ide o moje aktivity vo vede a výskume musím spomenúť to, že som nastúpil v roku 1967 po absolvovaní Lesníckej fakulty Vysokej školy lesníckej a drevárskej vo Zvolene do praxe, kde som začal pracovať na programoch UNESCO. V tom čase to bol Medzinárodný biologický program, ktorý sa venoval základnému ekologickému výskumu v lesných ekosystémoch. Bolo to v čase, keď ešte o Višegradskej štvorke nebolo ani zmienky, UNESCO podporovalo výskum v Poľsku, Maďarsku, Českej republike, Slovenskej republike. V každej z nich bola s podporou ústredia UNESCO založená výskumná plocha v lesnom ekosystéme. V Českej republike to bolo v Lednici, v Poľsku v Niepolomiciach, v Maďarsku v Sikköúte a na Slovensku v Bábě pri Nitre.

Ing. Július Oszlányi, CSc. (prvý zľava) – čerstvý nositeľ Ceny sultána Quaboosa na slávnostnom odovzdávaní v Budapešti

Bol to výskumný program, ktorý sa sústreďoval na komplexný ekosystémový výskum v lesnom ekosystéme, kde bolo treba, samozrejme, skúmať nielen časť ekosystému, povedzme dreviny alebo byliny v podrade, ale všetky alebo takmer všetky zložky, ktoré sa v poraste alebo ekosystéme dajú študovať. Začínajúc klimatickými pomermi a končiac povedzme sekundárnou produkciou ekosystému. Pracoval som, ak mám byť konkrétny, s nadzemnou a podzemnou biomasou drevín v ekosystéme. Neskoršie som pracoval na výskumnom programe UNESCO Človek a biosféra, ktorý od roku 1971 prerástol do špeciálneho programu, no a na tomto programe, aj keď nie konkrétne v teréne, pracujem doposiaľ. Od roku 1993 som predsedom Slovenského národného komitétu tohto programu UNESCO, ktorý koordinuje vedeckú prácu v biosférických rezerváciách na Slovensku. Tie máme štyri. Sú to Vysoké Tatry, slovenská časť Východných Karpát, Slovenský kras a Poľana.

Čo iné ste ešte urobili pre UNESCO?

Ako som už spomenul, dve obdobia, čiže dve štvorročné obdobia, som pracoval pri ústredí UNESCO. Ako externý spolupracovník som bol zapojený do aktivít poradného výboru pre biosférické rezervácie. Ako reprezentant Slovenskej republiky som bol dve volebné obdobia, to jest dva razy po dva roky členom, Medzinárodného koordinačného výboru pre program UNESCO Človek a biosféra, ktorý je najvyšším orgánom, riadiacim ekologickú problematiku v ústredí UNESCO. V tom období som bol aj dva roky viceprezidentom medzinárodného koordinačného výboru. V tejto funkcii sa mi dostalo veľmi vysokého vyznamenania. V roku 2001 som bol v meste Oviedo v Astúrii, čo je španielska provincia, vyznamenaný španielskym korunným princom Cenou princa z Astúrie práve za vedeckú prácu v biosférických rezerváciách. Pre UNESCO pracujem dlhé roky aj

na Slovensku, dlhé roky som členom Slovenskej komisie pre UNESCO, takisto som bol členom Byra Slovenskej komisie pre UNESCO, ktoré ma na zasadnutí 23. januára 2008 zvolilo na štvorročné obdobie za svojho podpredsedu. Keď sa pýtate, čo ešte som pre UNESCO urobil, tak musím spomenúť toto: Československo bolo jedným zo zakladajúcich štátov UNESCO pred 62 rokmi. Avšak ani raz do roku 2005 sa nestalo, aby československý, slovenský alebo český vedec predsedal komisii na Generálnej konferencii UNESCO, ktorá býva každé dva roky. Prvý raz sa dostalo tejto veľkej cti mne, a to na 33. generálnej konferencii UNESCO v roku 2005, kedy som predsedal komisii pre prírodné, humánne a sociálne vedy, no a znova na 34. generálnej konferencii UNESCO v roku 2007. Bola to komisia pre humánne a sociálne vedy. Argumentom pri presadzovaní mojej osoby do tejto funkcie bolo, že v programe Človek a biosféra je človek na prvom mieste.

Môžete nám opísať ako také zasadnutie prebieha?

Samotné predsedanie na pódiu konferenčnej miestnosti s asi tristo päťdesiatimi až štyristo reprezentantmi všetkých členských krajín UNESCO trvalo dovedna štyridsať hodín a pätnásť minút čistého času. Desať sekretárov mi pomáhalo pripravovať scenár každého časťkového zasadnutia, prinášať správy o pripomienkach a intervenciách jednotlivých delegácií, písať uznesenia a správy. Okrem toho som mal stále slúchadlá na ušiach, pretože delegáti môžu hovoriť v šiestich jazykoch. Mal som k dispozícii aj právneho poradcu UNESCO, ktorý sedel pri mne a v sporných otázkach mi rádil, pomáhal mi aj reprezentant generálneho riaditeľa UNESCO, ktorý odpovedal na istý okruh otázok. Bolo to veľmi náročné a z celodenného napätia, niekedy sme končili v noci o jedenástej hodine, som sa len ťažko dostával do stavu, kedy som si oddýchol a zaspal. V oboch prípadoch som

predsedanie, napriek náročnosti, vykonával rád a bol som pociťovaný touto pozíciou. Bol som rád, že som mohol niečo urobiť pre svoju vlasť na takomto svetovom fóre a poslúžiť jej.

V mnohých reláciách, ktoré vysielala Slovenský rozhlas, vystupujú viac či menej známe osobnosti, autori, vedeckí pracovníci. Na frekventovanú otázku moderátora, čo má Slovensko najkrajšie, viacerí odpovedali, že najkrajšia na Slovensku je krajina. Tiež si to myslíte?

Tu musím povedať, že pri rozhovore s Róbertom Beňom som to povedal aj ja. A, samozrejme, nielenže s tým súhlasím, ale si to aj myslím. Slovensko je naozaj krásna krajina, ktorú si musíme vážiť a venovať sa jej, aby sme ju zachovali podľa možnosti v takom stave, ako sme ju prebrali od našich predkov. A tiež, aby sme sa pričínili o jej vylepšenie na miestach, kde sa jej dotkla ruka človeka negatívne.

Čím vyniká naša krajina oproti krajine v iných štátoch?

Je to predovšetkým jej pestrosť, jej pomerná zachovanosť, veď viac ako 41 percent plochy našej krajiny je porastené lešom, ďalej v horských oblastiach sú to nenapodobiteľne krásne partie. Je to kultúrna krajina, ktorá je symbolom Slovenska a nachádzame ju jedinečnú v Karpatskom oblúku, hoci povedzme v Rumunsku či Zakarpatskej Ukrajine je tiež niečo podobné, avšak ja mám taký dojem, že slovenská časť Karpát je zaujímavejšia z ekologického pohľadu. Nanešťastie je tu veľa problémov, lebo ľudia si nevážia, že krajina je nádherná. Nielenže priláka turistov, ale hlavne poteší oko a dušu našich obyvateľov, ale rovnako je dôležité, aby sa v takej krásnej krajine aj dobre cítili. Žiaľ, nedovolené divoké skládky, neporiadok v krajine sú časté. Aj v najhlbšom lese nájdete pohodené fľaše, povynášané nepotrebné veci, počnúc chladničkami, televízormi, končiac autom. V Rakúsku alebo v Nemecku nič podobného nevidíte, každý dbá o to, aby bolo všade čisto. Žiaľ, u nás nie.

Čo by bolo treba urobiť, aby sa krajina na Slovensku udržala v dobrom stave?

Je to dosť jednoduché. Každý občan, počnúc malými deťmi a končiac dospelými, by sa mal starať o svoje najbližšie, ale aj najvzdialenejšie okolie, nepáchať škody na slovenskej krajine, ako som pred chvíľou spomínal, nevynášať smeti do lesa, ani do poľa alebo na kraj cesty, neškodiť krajine, neznehodnocovať ju. Záleží nám na tom, aby k nám chodili turisti, stále počúvame, čo všetko im u nás môžeme ponúknuť, peknú prírodu, agroturistiku... Nikto však nemá záujem o zarastené vinohrady a o kopy smetia. Nikto nemá záujem prechádzať sa alebo bicyklovať na miestach, kde na každej strane turistického chodníka vidno porozhadzované smeti, neporiadok...

Ako ste sa vlastne dostali k štúdiu na lesníckej fakulte a ako ste sa dostali k vede, ktorá vás privedla k v úvode spomenutému medzinárodnému oceneniu?

Odmalička som mal veľmi vŕcný, vrodenný vzťah k prírode. To mi spomínali aj moji rodičia. Keď som vyrástol na sedem - osemročného chlapca, nič iné ma nezaujímalo, len denne byť v prírode, pozorovať rastliny a stromy, ale najmä zvieratá, vtáky, napríklad bažanty a jarabice, ktoré vtedy boli v kraji, kde som žil, veľmi hojné. Miesta, kde som vyrastal, ma veľmi ovplyvnili. Bol to najprv Leopoldov, a potom Malacky. Mal som tam konzorcium štyroch spolužiakov, ktorí mali rovnaké záujmy ako ja, a po splnení školských povinností sme sa takmer denne a za každého počasia pohybovali po blízkom alebo aj ďalekom okolí Malaciek. Tam som prežil svoje detstvo. Vždy som túžil byť lesníkom, aby som mohol celý svoj život prežiť v prírode a byť s ňou v dennom kontakte. To sa mi aj podarilo. Vyštudoval som lesnícku fakultu, skončil som ju v roku 1967, pracoval som najskôr v Lesnom závode Stupava, čo však bolo iba ročné obdobie. Potom som sa venoval vede a výskumu v Lesníckom výskumnom ústave vo Zvolene, pobočke Bratislava a od roku 1985 je to Slovenská akadémia vied. Mal som zrejme šťastie, že som nepreskakoval z jedného zamestnania do druhého, vážil som si svoju prácu, mal som, aj keď nie vynikajúce, ale dá sa povedať, primerané pracovné možnosti, kde som mohol uplatniť svoje pracovné ambície. Pracoval som s vedcami zo zahraničia. Najmä v rámci spomínaného programu Človek a biosféra a medzinárodného biologického programu. To ma nútilo sústavne si zvyšovať kvalifikáciu, aj jazykové znalosti, čo sa mi zišlo najmä v ostatných pätnástich rokoch. V súčasnosti náš ústav rieši početné zahraničné projekty financované z Európskej komisie. Mal som veľmi dobrého školiťela, ktorého tu musím spomenúť, a to doktora Vladimíra Biskupského, ktorý ma uviedol do vedy a nasmeroval do tej pozície, ktorú zastávam doposiaľ. Som mu za to, samozrejme, veľmi, veľmi vďačný. Neskôr, keď som pracoval ako samostatný vedecký pracovník, mal som veľmi dobrých spolupracovníkov, ktorí mi pomáhali, či už radou alebo priamou pomocou počas mojich terénnych vedeckých prác, ktoré boli veľmi namáhavé a rozsiahle. Podarilo sa mi uskutočniť mnohé vedecké výskumy, ktoré priniesli veľmi zaujímavé vedecké informácie. Keď mám byť konkrétny, stále sa teraz hovorí o biomase, jej využití pre energetické účely. Práve moje práce zo začiatku sedemdesiatych rokov sa sústreďujú na inventarizáciu nadzemnej biomasy drevín, ktorá sa väčšinou nevyužívala, okrem kmeňa drevín, ktorý sa využíval a využíva na rozličné účely. Urobil som inventarizáciu biomasy vo viacerých druhoch hospodárskych a lesných porastoch a ekosystémoch, čo je

nál, ktorý nedbá na rozličné prekážky v práci, ktorý nielenže pracuje, ale aj produkuje vynikajúce výsledky. Ústav sa stále radí medzi významné inštitúcie Európskeho výskumného priestoru, kde je veľmi žiadaný a veľmi intenzívne ovplyvňuje celý vývoj a rozvoj krajinskej ekológie a príbuzných disciplín. Takmer vo všetkých významných projektoch, ktoré Európska komisia vypisuje a vypísala na tému biodiverzita, ochrana biodiverzity, náš ústav participuje. Aj na tomto mieste chcem poďakovať mojim spolupracovníkom za pracovné nasadenie, bez ktorého by úspech ústavu nebol reálny. Okrem toho Ústav krajinskej ekológie SAV má dobré meno aj v kontexte slovenských vedeckých inštitúcií. Veľmi nás potešila aktivita Univerzity OSN, ktorá ako viete, ide na Slovensku zriadiť Výskumné a vzdelávacie centrum pre zdravú krajinu a ekosystémy. Som presvedčený, že táto udalosť priamo súvisí s aktivitami, ktoré za posledných štyridsať rokov slovenskí krajinní ekológovia vykonávali. Preto si Univerzita OSN vybrala Slovensko ako krajinu, kde chce túto inštitúciu zriadiť. Iste aj preto, že v Ústave krajinskej ekológie SAV bola vypracovaná metodika krajinnokoekologického plánovania LANDEP, ktorá je veľmi známa po celom svete, dokonca ju odporúčal aj Svetový samit v Riu de Janeiro v roku 1992. Na Slovensku máme vynikajúcu tradíciu pokiaľ ide o štúdium krajiny, štúdium kultúrnej krajiny, dlhodobého výskumu ekosystémov. V tejto súvislosti treba spomenúť aj iné ústavy, napríklad Ústav ekológie lesa SAV vo Zvolene, Botanický ústav SAV v Bratislave, Zoologický ústav SAV v Bratislave aj iné, ktoré patria do sústavy slovenských verejných vedeckých inštitúcií. Rovnako musím spomenúť Prírodovedeckú fakultu UK v Bratislave, Technickú univerzitu vo Zvolene, ktorá má dlhodobú tradíciu. Spolu s Národným lesníckym centrom, predtým Lesníckym výskumným ústavom vo Zvolene, ktorý tiež disponuje dlhoročnou tradíciou vedy a výskumu v oblasti štúdia ekosystémov a krajiny. Zriadeniu centra na Slovensku sa veľmi teším a očakávam, že tú pozíciu, ktorú máme v súčasnosti, nielen obhájime, ale že poznatky slovenskej krajinskej ekológie budeme môcť rozširovať oveľa intenzívnejšie nielen v Európe, ale aj v celom svete. Nemôžem, samozrejme, nespomenúť, profesora Imricha Daubnera a profesora Milana Ružičku, ktorí si všimli moje pracovné zaniechanie a vycítili moje predpoklady pre manažérsku prácu vo vede. Som obom nesmierne vďačný. Je veľa vedeckých pracovníkov, ktorí majú všetky odborné predpoklady, avšak nedostanú šancu, príležitosť, aby mohli presvedčiť svojich spolupracovníkov a aj verejnosť o svojej vedeckej pravde. Ja som túto šancu dostal a znovu vyjadrujem svoju vďaku.

Čo by ste chceli povedať na záver našim čitateľom?

Chcel by som vysloviť želanie, aby čitatelia Enviromagazínu, ktorí, nepochybujem, majú veľmi blízko k ochrane prírody a ochrane krajiny, urobili všetko preto, aby sa myšlienky ochrany krajiny, jej správneho manažmentu preniesli podľa možnosti na širokú verejnosť, aby ochrana prírody, krajiny nebola len záležitosťou niektorých mimovládnych organizácií alebo niekoľkých vedeckých inštitúcií, ale stala sa vecou nás všetkých. Počnúc poslednou osadou a končiac veľkomestami ako sú Košice či Bratislava. Ľudia by si mali uvedomiť, že krajina je priestor, kde sa pohybuje, žijeme. Tento priestor musí byť pod našou dennou kontrolou. Krajinu musíme nielen ochraňovať, ale aj udržiavať. To všetko prispieje k pohode a kvalite nášho života aj v budúcnosti. Ďakujem.

Zo slávnostného odovzdávania ceny sultána Quaboosa v Budapešti

osemnásť rozličných kategórií konárov, lístia, kôry atď. Veľký zlom v mojej kariére nastal, keď som sa pred dvanástimi rokmi stal riaditeľom Ústavu krajinskej ekológie Slovenskej akadémie vied, čo so sebou prinieslo zmenu môjho pracovného zaťaženia.

Ako hodnotíte krajinnokoekologický výskum na Slovensku?

V tejto oblasti má ústav veľmi dobré skúsenosti. Podarilo sa nám získať a riešiť mnohé projekty, vďaka tomu, že máme veľmi dobrý a kvalitný perso-

Za rozhovor poďakovala Zita Izakovičová